

Examen VMBO-KB

2023

tijdvak 1
donderdag 25 mei
13.30 - 15.30 uur

economie CSE KB

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 38 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 49 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Meerkeuzevragen

Schrijf alleen de hoofdletter van het goede antwoord op.

Nederland, tomatenland

Bij de beantwoording van de vragen in deze opgave moet je soms gebruikmaken van informatiebron 1 in de bijlage.

De Nederlandse economie is de best presterende van Europa. In de ranglijst van het World Economic Forum in 2021 stijgt ons land van plek zes naar plek vier. De sterke economie van Nederland komt onder andere door de open economie van Nederland.

- 1p 1 Een open economie leidt tot meer concurrentie tussen bedrijven. Producenten verbeteren om die reden de kwaliteit van hun producten. De consument profiteert daarvan. Noem nog een ander voordeel voor de consument van een open economie.
- A De btw op goederen wordt verlaagd.
  - B De goederen kunnen duurder worden.
  - C De goederen kunnen goedkoper worden.
  - D De keuze voor de consument wordt minder.

Voor de Nederlandse economie is import en export van landbouwproducten erg belangrijk. In Nederland worden grote hoeveelheden tomaten geteeld. Toch importeren we ook nog een grote hoeveelheid tomaten uit Duitsland.

Gebruik informatiebron 1.

- 1p 2 Bereken voor welk bedrag Nederland in 2021 aan tomaten uit Duitsland importeerde. Schrijf je berekening op.

- 1p 3 In de afgelopen jaren is de concurrentie binnen Europa toegenomen. Zuid-Europese telers kunnen goedkoper tomaten produceren dan Nederlandse telers.
- Noem een manier, anders dan de prijs, waarop Nederlandse telers kunnen blijven concurreren met Zuid-Europese tomatentelers.

Gebruik informatiebron 1.

- 2p 4 In 2022 maakte het CBS bekend dat de exportopbrengst van tomaten naar Duitsland was gestegen naar € 926.400.000.
- Bereken de procentuele stijging van de Nederlandse tomatenexport naar Duitsland in 2022, vergeleken met 2021. Schrijf je berekening op.

- 1p **5** Internationale handel is heel belangrijk voor de Nederlandse economie en de welvaart in Nederland. Een econoom doet twee beweringen:
- 1 Vrij verkeer van goederen en diensten leidt tot meer concurrentie binnen de Europese Unie (EU).
  - 2 Importheffingen van de EU zorgen voor een stijging van de Nederlands import.
- Welke van de bovenstaande beweringen is of zijn juist?
- A Alleen 1 is juist.
  - B Alleen 2 is juist.
  - C Zowel 1 als 2 is juist.
- 1p **6** In Nederlandse winkels zijn ook tomaten te koop die geïmporteerd zijn uit Spanje en Marokko.
- Welk voordeel hebben de Nederlandse importeurs van Spaanse tomaten, omdat Spanje lid is van de EU en de EMU?

E-bike van de zaak

Bij de beantwoording van de vragen in deze opgave moet je soms gebruikmaken van informatiebron 2 in de bijlage.

Loes gebruikt haar auto alleen voor woon-werkverkeer van Laren (NH) naar Hilversum. Autorijden is duur en niet duurzaam. Daarom gaat zij uitzoeken hoeveel autorijden haar kost en welke duurzame alternatieven er zijn om op haar werk te komen.

- 2p 7 Hieronder staan drie verschillende stellingen over autokosten.
→ Geef voor elke stelling aan of deze juist of onjuist is.
Doe het zo: Noteer de nummers (1), (2) en (3) op je antwoordblad en schrijf daarachter juist of onjuist.
- 1 De kosten van een autoverzekering zijn incidentele uitgaven.
  - 2 De brandstofkosten zijn huishoudelijke uitgaven.
  - 3 De kosten voor onderhoud en reparatie zijn vaste lasten.

gegevens over woon-werkverkeer van Loes:
<ul style="list-style-type: none">
– Loes werkt 4 dagen per week, 45 weken per jaar.
– De enkele reisafstand woon-werkverkeer bedraagt 8 km.
– Haar auto rijdt 1 : 20 (1 liter per 20 km).
– De benzineprijs bedraagt € 1,99 per liter.

- 2p 8 Bereken de brandstofkosten voor Loes per jaar. Schrijf je berekening op.

- 1p 9 Het duurt van autorijden zijn de afschrijvingen van de auto.
Hoe worden de afschrijvingen berekend?
- A (aanschafwaarde – levensduur) / restwaarde
  - B (aanschafwaarde – restwaarde) / levensduur
  - C levensduur / (aanschafwaarde – restwaarde)
  - D restwaarde / (aanschafwaarde – levensduur)

Loes heeft alle autokosten berekend, gemiddeld komt ze op € 5.500 per jaar.

Loes: “Misschien is een E-bike (elektrische fiets) stukken goedkoper.”
In het Fietsersblad vindt ze verdere informatie.

Gebruik informatiebron 2.

- 1p 10 Bereken de elektriciteitskosten van de E-bike per jaar. Schrijf je berekening op.

- 1p 11 Ze heeft een mooie fiets gezien die € 3.000 kost.
Een E-bike is voor Loes veel goedkoper dan de auto. Maar ook voor het bedrijf waar Loes werkt kan een E-bike voor woon-werkverkeer positieve gevolgen opleveren.
→ Geef een voorbeeld van een positief gevolg voor de werkgever door het gebruik van de E-bike te stimuleren.
- 1p 12 Loes wil het nog scherper stellen: “Als meer werknemers een E-bike gaan gebruiken voor het woon-werkverkeer kunnen de maatschappelijke kosten van het woon-werkverkeer dalen.”
Welk argument ondersteunt de mening van Loes?
- A De prijs van autobrandstof kan dalen.
  - B De prijs van autobrandstof kan stijgen.
  - C Het milieu wordt meer vervuild.
  - D Het milieu wordt minder vervuild.

Hondenuitlaatservice

Emma heeft een eigen bedrijf: Uit met Bello. Ze laat met een bakfiets honden uit, waarvan de baasjes onvoldoende tijd hebben om hun viervoeters uit te laten.

prijslijst van Uit met Bello		prijs
losse wandeling	datum op afspraak	€ 14
tienstrippen wandelkaart	kaart is een jaar geldig	€ 135
maandkaart	1 of 2 x per week mee	€ 13 per wandeling
	3 of 4 x per week mee	€ 12,50 per wandeling

- 1p 13 De baasjes van honden die regelmatig gebruikmaken van Uit met Bello betalen minder per wandeling, omdat Uit met Bello ...
- A geen klantenbinding wil.
  - B meer zekerheid heeft omtrent de opbrengsten bij vaste klanten.
  - C minder zekerheid heeft omtrent de opbrengsten bij vaste klanten.
- 1p 14 Op een maandag in april laat Emma negen honden tegelijk uit. In de planning ziet ze de aangemelde honden van maandag:
- Bello – losse wandeling
  - Blacky, Pluto – aftekenen op tienstrippen wandelkaart
  - Pascha, Sam, Dribbel, Snuf, Rakker – elke maandag en donderdag
  - Droppie – maandag, dinsdag, woensdag, donderdag
- Bereken de totale opbrengst op deze dag voor Uit met Bello. Schrijf je berekening op.
- 1p 15 Uit met Bello heeft relatief weinig bedrijfskosten.
- Maak van de onderstaande zinnen een economisch juiste tekst door de juiste woorden te kiezen.
- Doe het zo: Noteer de nummers (1) en (2) op je antwoordblad. Vul bij de nummers de juiste woorden in. Kies uit de woorden die tussen haakjes staan.*
- Als Uit met Bello weinig bedrijfskosten heeft, is het verschil tussen de brutowinst en de nettowinst relatief ...(1)... (groot / klein). De aanschaf van hondenbrokken zijn ...(2)... (afschrijvingskosten / variabele kosten / vaste kosten).

In haar werkgebied is veel vraag naar haar uitlaatservice. Er ontstaat een wachtlijst, dus wil Uit met Bello gaan uitbreiden. Nu passen er acht honden in de bakfiets. In een elektrisch autobusje kan ze er twintig tegelijk vervoeren. Maar dan heeft ze een extra werknemer nodig.

- 2p **16** Door de extra klanten is het autobusje in korte tijd terugverdiend.
- Ze kan het autobusje aanschaffen voor € 4.350.
  - De toename van de omzet is € 100 per dag.
  - De extra kosten zijn € 75 per dag.
- Bereken in hoeveel dagen het autobusje is terugverdiend. Schrijf je berekening op.
- 2p **17** Door de aanschaf van het autobusje zullen ook andere bedrijfskosten van Uit met Bello toenemen.
- Noem twee andere voorbeelden van bedrijfskosten die toenemen door de aanschaf van het autobusje.
- 2p **18** Door de aanschaf van het autobusje wordt er op een andere manier gewerkt bij Uit met Bello.
- Maak van de onderstaande zinnen een economisch juiste tekst door de juiste woorden te kiezen.
- Doe het zo: Noteer de nummers (1) en (2) op je antwoordblad. Vul bij de nummers de juiste woorden in. Kies uit de woorden die tussen haakjes staan.*
- De aanschaf van het autobusje leidt voor het bedrijf tot een toename van de ...(1)... (consumptiecapaciteit / productiecapaciteit) van het bedrijf.
- De aanschaf van het autobusje leidt tot een ...(2)... (arbeidsintensievere / kapitaalintensievere) productie.

Zambia

Voor een praktische opdracht gaan Sanne en Kofi onderzoek doen naar de economische situatie van het ontwikkelingsland Zambia. Kofi komt oorspronkelijk uit Zambia en is benieuwd naar de economische situatie van zijn geboorteland.

- 1p **19** Monocultuur en hoge schulden zijn kenmerken van een ontwikkelingsland, zo ook in Zambia.
→ Noem nog twee andere kenmerken van een ontwikkelingsland.

Op Wikipedia leest Kofi dat Zambia erg afhankelijk is van de export van koper. Veel koper wordt geëxporteerd naar China waar het wordt gebruikt in de woningbouw.

- 1p **20** Als de Chinese economie minder groeit zal de exportwaarde van koper uit Zambia ook afnemen. Hieronder staan vijf economische verschijnselen:
- 1 De Chinese economie groeit minder.
  - 2 China gaat minder woningen bouwen dan gepland.
  - 3 De prijs van koper uit Zambia daalt.
  - 4 De Chinese vraag naar koper uit Zambia daalt.
  - 5 De exportwaarde van Zambia zal afnemen.
- In welke regel staan deze verschijnselen zo, dat een logische gedachtegang ontstaat?
- A** 1 → 2 → 3 → 4 → 5
B 1 → 2 → 4 → 3 → 5
C 1 → 3 → 2 → 4 → 5
D 1 → 3 → 4 → 2 → 5
E 1 → 4 → 2 → 3 → 5
F 1 → 4 → 3 → 2 → 5

1p 21 In Zambia bevinden zich veel mijnen die de grondstof kopererts produceren.

Wat zou de economie van Zambia meer opleveren?

- A de export van eindproducten
- B de export van grondstoffen
- C de import van eindproducten
- D de import van grondstoffen

2p 22 Sanne komt tot de conclusie dat de hoge schulden van Zambia leiden tot een lage economische groei.

→ Leg in twee stappen uit dat de schulden van Zambia leiden tot een lage economische groei.

Kofi vindt dat het met de staatsschuld van Zambia nog wel meevalt. De staatsschuld van Zambia is in verhouding tot het nationaal inkomen zelfs lager dan in Nederland.

land	nationaal inkomen	staatsschuld
Nederland	€ 913 miljard	€ 420 miljard
Zambia	€ 27 miljard	€ 11,88 miljard

2p 23 Bereken dat de staatsschuld van Zambia in verhouding tot het nationaal inkomen lager is dan van Nederland. Schrijf je berekening op.

Kofi: "Zambia leent vooral van China. Ik vind het prima dat China veel investeert in een land als Zambia."

Sanne is het niet met Kofi eens: "Schulden aan China helpen Zambia niet vooruit. Het land kan beter geld lenen bij de Wereldbank."

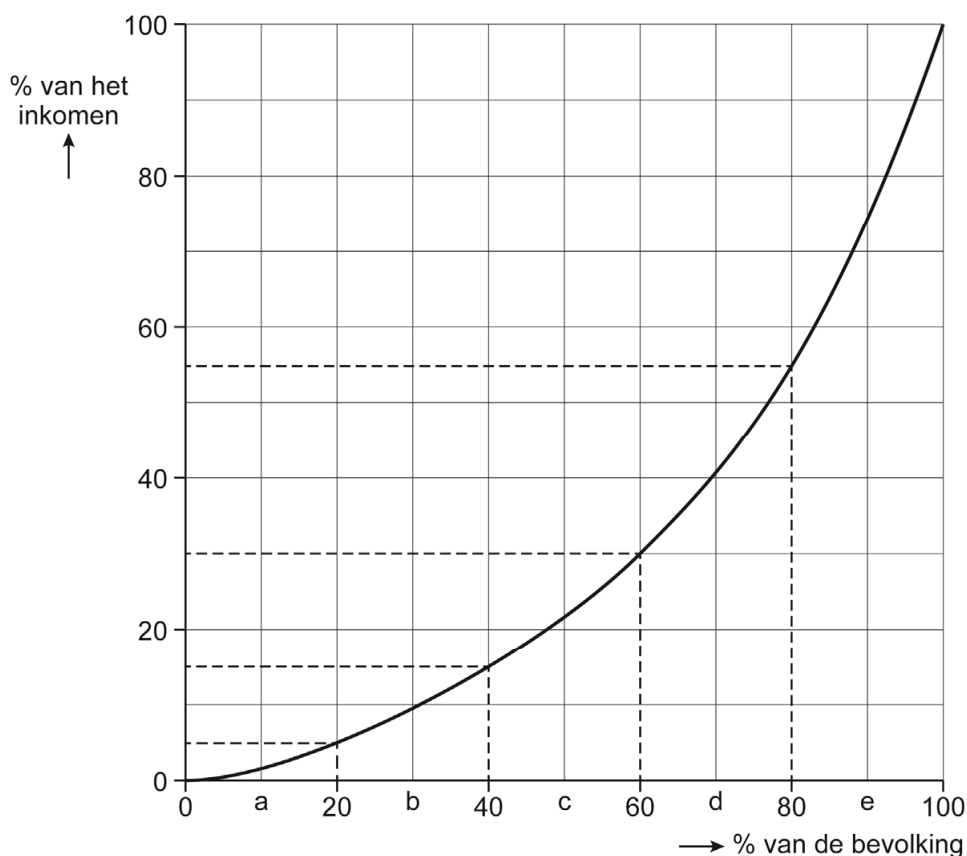
1p 24 Geef een economisch argument om de mening van Sanne te ondersteunen.

Lio superrijk

Lio heeft een nieuw contract afgesloten bij FC Barcelona. De beroemde Nederlandse voetballer gaat € 138.809.402 per jaar verdienen. Daar komt bij de start van het seizoen nog een bonus bij van € 193.154.554.

- 2p **25** Bereken het gemiddelde maandsalaris van Lio. Schrijf je berekening op.

Lorenzcurve

Gebruik de Lorenzcurve.

- 1p **26** Lio is een van de rijkste inwoners van het land.
Tot welke groep in de Lorenzcurve hoort Lio met zijn inkomen?
- A groep a 0% – 20%
  - B groep b 20% – 40%
  - C groep c 40% – 60%
  - D groep d 60% – 80%
  - E groep e 80% – 100%

- 1p 27 Lio heeft een leuke villa gekocht ter waarde van € 6,2 miljoen. De meeste mensen moeten geld lenen voor de aankoop van een huis.
→ Maak van de onderstaande zinnen een economisch juiste tekst door de juiste woorden te kiezen.

Doe het zo: Noteer de nummers (1) en (2) op je antwoordblad. Vul bij de nummers de juiste woorden in. Kies uit de woorden die tussen haakjes staan.

Er zijn verschillende leenvormen. Een lening om een woning te kunnen kopen noem je een ...(1)... (doorlopend krediet / hypotheek / koopcontract). Bij een geldlening is het maximaal te lenen bedrag afhankelijk van ...(2)... (de hoogte van je inkomen / je opleiding).

- 1p 28 Sinds vorig jaar vliegt Lio met een eigen vliegtuig van Nederland naar Barcelona. Het vliegtuig heeft hij niet gekocht, maar huurt hij permanent. Een voordeel van huren in plaats van kopen van een vliegtuig is:
- A Aan het einde van de huurperiode ben je eigenaar.
  - B De verhuurder zorgt voor het onderhoud.
  - C Je kunt het vliegtuig verhuren aan anderen.

Lio is gek op mooie auto's. Zijn duurste auto is een Pagani Zonda van € 1,7 miljoen. De kosten van een auto zijn afhankelijk van het aantal kilometers per jaar, maar er zijn ook vaste kosten die horen bij het bezit van een auto.

- 1p 29 Geef van de volgende kostensoorten aan of het vaste of variabele kosten zijn voor een autobezitter.
Doe het zo: Noteer de letters (a, b en c) op je antwoordblad. Schrijf achter de letters de juiste woorden op (vaste kosten of variabele kosten).

kostensoort	vaste kosten	variabele kosten
a wegenbelasting		
b brandstof		
c autoverzekering		

- 1p **30** De Pagani Zonda is duur in de aanschaf, maar ook per jaar is de auto een stuk duurder dan een middenklasse auto. Zo zijn de afschrijvingskosten bijzonder hoog.
Wat bepaalt, behalve de aanschafwaarde, de hoogte van de jaarlijkse afschrijvingen van een auto?
- A de restwaarde, de gebruiksduur en de verzekering
  - B de restwaarde en de gebruiksduur
  - C de restwaarde, de onderhoudskosten en het aantal kilometers
- 2p **31** Lio heeft € 100 miljoen op zijn spaarrekening staan en hij heeft € 200 miljoen belegd in bitcoins. De jaarlijkse rente op de spaarrekening is 0,5%. Het rendement op bitcoins schat hij op 15%.
→ Bereken de totale geschatte inkomsten uit het bezit van spaargeld en bitcoins. Schrijf je berekening op.

uit een krant, april 2020:

Onrust bij staalproducent Tata Steel

Tata Steel in IJmuiden produceert jaarlijks meer dan zeven miljoen ton staal. Dat staal wordt gebruikt voor de productie van auto's, koelkasten, fornuizen, blikjes en vele andere producten. Door overproductie op de internationale staalmarkt dalen de prijzen van staal. Om te blijven bestaan zal Tata Steel moeten bezuinigen of anders gaan produceren. Daardoor dreigt ontslag voor vele werknemers.

- 1p **32** Tata Steel is producent van staal.
Tot welke productiesector behoort Tata Steel?
A tot de primaire sector
B tot de secundaire sector
C tot de tertiaire sector
D tot de quataire sector
- 1p **33** Om te blijven bestaan overweegt de directie van Tata Steel de productie te verplaatsen naar lagelonenlanden. Hierdoor zullen werknemers in Nederland worden ontslagen.
→ Maak van onderstaande zinnen een economisch juiste tekst door de juiste woorden te kiezen.
Doe het zo: Noteer de nummers (1) en (2) op je antwoordblad. Vul bij de nummers de juiste woorden in. Kies uit de woorden die tussen haakjes staan.
Door de verplaatsing van de productie naar lagelonenlanden neemt ...**(1)**... (het aanbod van / de vraag naar) arbeid in Nederland af.
Deze verplaatsing veroorzaakt ...**(2)**... (conjuncturele / structurele) werkloosheid in Nederland.
- 1p **34** De vakbonden stellen voor om de werkweek van werknemers in te korten van 40 uur naar 36 uur.
→ Maak van onderstaande zinnen een economisch juiste tekst door de juiste woorden te kiezen.
Doe het zo: Noteer de nummers (1) en (2) op je antwoordblad. Vul bij de nummers de juiste woorden in. Kies uit de woorden die tussen haakjes staan.
Door de werkweek in te korten wordt dezelfde productie door ...**(1)**... (meer / minder) werknemers gedaan. Daardoor hoeven er ...**(2)**... (meer / minder) werknemers ontslagen te worden.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

- 1p **35** Tata Steel overweegt om het productieproces verder te automatiseren. Zij wil daardoor beter kunnen concurreren op de wereld-staalmarkt. Hieronder staan drie economische verschijnselen:
- 1 De arbeidsproductiviteit stijgt.
  - 2 De kostprijs van staal daalt.
  - 3 De verkoopprijs van staal daalt.
- In welke regel staan deze verschijnselen zo, dat een logische gedachtegang ontstaat?
- A** automatisering → 1 → 2 → 3 → betere concurrentiepositie
B automatisering → 1 → 3 → 2 → betere concurrentiepositie
C automatisering → 2 → 1 → 3 → betere concurrentiepositie
D automatisering → 2 → 3 → 1 → betere concurrentiepositie
E automatisering → 3 → 1 → 2 → betere concurrentiepositie
F automatisering → 3 → 2 → 1 → betere concurrentiepositie
- 2p **36** Door de werknemers van Tata Steel wordt nu 320.400 uur per jaar gewerkt.
→ Bereken de toename van het aantal volledige banen als een volledige baan vermindert van 40 naar 36 uur per week. Schrijf je berekening op.
- 1p **37** Als het aantal uren in de werkweek daalt met 10% wil Tata Steel ook de lonen laten dalen met 10%. De productie daalt immers ook met 10%. De vakbond eist dat het loon per werknemer gelijk blijft. De directie van Tata Steel zegt dat dit niet kan, omdat dan de concurrentiepositie van Tata Steel verslechtert. Hieronder staan drie economische verschijnselen:
- 1 De arbeidsproductiviteit stijgt niet.
  - 2 De loonkosten per gewerkt uur stijgen.
  - 3 De kostprijs van staal stijgt.
- In welke regel staan de verschijnselen in de volgorde volgens de gedachtegang van de directie van Tata Steel?
- A** looneis van de vakbond → 1 → 2 → 3 → slechtere concurrentiepositie
B looneis van de vakbond → 1 → 3 → 2 → slechtere concurrentiepositie
C looneis van de vakbond → 2 → 1 → 3 → slechtere concurrentiepositie
D looneis van de vakbond → 2 → 3 → 1 → slechtere concurrentiepositie
E looneis van de vakbond → 3 → 1 → 2 → slechtere concurrentiepositie
F looneis van de vakbond → 3 → 2 → 1 → slechtere concurrentiepositie
- 1p **38** Als Tata Steel in Nederland gaat sluiten zal dit betekenen dat ook de werkgelegenheid bij andere bedrijven in de regio IJmuiden zal afnemen.
→ Leg uit waarom de werkgelegenheid ook bij andere bedrijven in de regio IJmuiden zal afnemen als Tata Steel sluit.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift.